

THEMA'S: VEILIGHEIDSBELEVING

RUBRIEK: ACHTERGROND

ONVEILIGHEIDSGEVOELEN ZIJN NOG EEN BLACK BOX

Foto: Inge van Mill

DEEL   PRINT DIT ARTIKEL

NAAR HOME

7 december 2016

AUTEUR: DOOR VAN DER WIELE

Door van der Wiele is redacteur bij het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV)

In sommige buurten stapelen sociale problemen zich op. Het lukt de bewoners daar niet meer om de beleefde onveiligheid te neutraliseren en weg te poetsen met vermijdingsgedrag. “Dat noem ik een verstoorde veiligheidsbeleving.”

Zijn alle ramen dicht? Staan er kliko's voor de deur? Lopen er spannende figuren door de straat? De eerste vrouw die [Remco Spithoven](#) – onderzoeker, promovendus, docent Integrale Veiligheid – interviewde, nam 5 minuten de tijd om uit te weiden over wat ze allemaal doet in haar dagelijks leven om inbraak te voorkomen. Vervolgens zei ze: 'Maar ik maak me daar eigenlijk helemaal niet zo druk om, hoor.' Boem, de hele sfeer veranderde in het gesprek. Haar gezicht vertoonde ineens geen spanning meer en al het risico was uit haar verhaal.

[‘Gemeenten en politie zijn op zoek naar duiding van dit fenomeen’](#)

‘Wat is dit voor rare sprong?’, vroeg Spithoven zich verwonderd af. De bejaarde man die hij na haar interviewde, deed iets soortgelijks. En de 28 respondenten daarna: allen kwamen op een punt in hun verhaal waarin hun risico op slachtofferschap in hun verbeelding kristalhelder kwam bovendrijven. Ineens ging er een knop om, waardoor het hele risico kantelde en neutraliseerde.

CONCRETE ONVEILIGHEID

In het proefschrift *Keeping trouble at a safe distance* dat begin 2017 uitkomt, onderscheidt Spithoven de verschillende manieren waarop mensen veiligheid beleven. Tijdens zijn onderzoek stuitte Spithoven op nog een paradox: Amsterdammers zijn er het meest van overtuigd dat hun risico om slachtoffer te worden van criminaliteit reëel is, maar zij hebben er niet zoveel problemen mee. Mensen in Zaltbommel hebben ook de overtuiging dat ze risico lopen, maar hun beelden daarbij zijn een stuk minder concreet. Gek genoeg ervaren zij het risico problematischer.

Spithoven legt dat als volgt uit: “Mensen die concrete onveiligheid in hun directe omgeving ervaren, plussen hun vermijdingsgedrag op. Zij gaan risicovolle situaties uit de weg. Daarnaast treden er onbewuste processen op om het risico te neutraliseren, zodat iemand kan blijven functioneren. Deze aspecten leiden samen tot een gevoel van persoonlijke controle over het risico om slachtoffer te worden van criminaliteit. Echter, hoe vager en verder weg het risico wordt beleefd, hoe ongrijpbaarder en in de beleving problematischer het risico op slachtofferschap. Het is bijzonder veilig om je op afstand zorgen te maken over de criminaliteit in Nederland.”

VERSTOORDE VEILIGHEIDSBELEVING

Maar nu komt-ie, waarschuwt Spithoven: “Een relatief klein deel van de Nederlandse bevolking woont in de buurten waar zich hardnekkige problemen van onze moderne samenleving clusteren.” Sociaaleconomische achterstand, grote afstand tot de arbeidsmarkt, eenzaamheid, onderlinge spanningen en relatief veel criminaliteit. De beleving in achterstandsbuurten is negatiever gekleurd dan gemiddeld. Dit gevoel van onveiligheid wordt niet meer geneutraliseerd en is niet meer weg te poetsen met vermijdingsgedrag. Het blijft problematisch. Daarop richt hij zijn vervolgonderzoek: verstoorde veiligheidsbeleving.

PROEFTUINEN VEILIGHEIDSBELEVING

In samenwerking met [Bureau Regionale Veiligheidsstrategie](#), doet Spithoven onderzoek in 10 buurten van gemeenten in de regio Midden Nederland. De [Veiligheidsalliantie Rotterdam](#) is ook aangeschoven, daar zijn 5 van deze proeftuinen van start gegaan. Allemaal buurten waar de veiligheidsbeleving van de bewoners negatiever scoort. Deze 15 proeftuinen maken deel uit van een breder onderzoek naar veiligheidsbeleving onder buurtbewoners.

‘Zet mensen in een gedeelde probleemdefinitie en laat ze daarin samenwerken’

“Gemeenten hebben behoefte om iets met het vraagstuk van onveiligheidsgevoelens onder burgers te doen”, verklaart Spithoven de hausse aan aanvragen vanuit gemeenten om deel te nemen aan de proeftuinen. “Veel medewerkers van gemeenten en politie zijn op zoek naar duiding van dit fenomeen.

Onveiligheidsgevoelens zijn voor professionals nog een *black box*.”

CONTAINERBEGRIIP

Waar wringt het? Ondanks dat we hier al 60 jaar onderzoek naar doen, weten we er nog maar bar weinig van, stelt Spithoven. We hebben een beetje kijk op wie en waar, bijvoorbeeld dat onveiligheidsgevoel vooral voorkomt in bepaalde wijken. Maar we hebben geen scherp zicht op onderliggende oorzaken. “Het overgrote deel van onze kennis over onveiligheidsgevoelens stoelt op enquêtes waarin die oppervlakkig gemeten zijn. Neem een vraag als ‘voelt u zich weleens onveilig?’ Ja, kan iedereen daarop antwoorden. Maar onveilig is een containerbegrip en daardoor erg vaag. Dit is een beleidsindicator van de overheid. Eigenlijk absurd toch?

Typen onveiligheidsbelevingen

In het artikel [Geen angst, maar onbehagen](#) dat in 2012 in het *Tijdschrift voor Veiligheid* verscheen, benoemde Spithoven samen met zijn coauteurs 4 typen onveiligheidsbelevingen onder burgers: *Ontstemde bewoners* wonen voor hun gevoel in een omgeving waar men elkaar niet vertrouwt. In hun overtuiging kijken mensen niet naar elkaar om. De criminaliteit neemt toe en normen en waarden nemen af. Hun vertrouwen in politie en overheid is laag. *Onbezorgde libertaristen* zien de verloedering, criminaliteit en overlast wel in hun buurt. De bewoners kijken wel naar elkaar om en vertrouwen elkaar. Ze zijn niet angstig aangelegd. *Angstige communitaristen* ervaren de Nederlandse samenleving als onzeker en anoniemer. Normen en waarden zijn vervaagd. Ze hebben zorgen over criminaliteit. Mensen in een buurt zouden elkaar moeten kennen. *Bezorgde toeschouwers* zijn tevreden over hun omgeving. Onder hen leven zorgen over de criminaliteit en het afnemen van normen en waarden. Ze vertrouwen politie en overheid, maar de criminaliteit neemt volgens hen toe.

In de proeftuinen komt Spithoven met name de eerste 2 typen tegen: ontstemde bewoners en onbezorgde libertaristen. Een libertarist uit een achterstandsbuurt kan bij ongeregelde zaken zeggen: ‘Wat verwacht je nou, dit is Amsterdam.’ De ontstemde bewoner wordt er chagrijnig van en kan er niet aan wennen. Spithoven: “De crux van mijn proefschrift is dat wanneer criminaliteit op afstand blijft, dan kunnen mensen er prima mee dealen. Dit is voor het gros van Nederland het geval. Maar zit je zelf in een buurt met de nodige problematiek en kun je de beleefde onveiligheid niet meer neutraliseren, dan noem ik dat een verstoorde veiligheidsbeleving.”

SOCIALE SAMENHANG

Om die verstoorde veiligheidsbeleving beter te begrijpen, moeten we dit probleem ontrafelen en terugbrengen tot de kern waar het als problematisch wordt beleefd door burgers, stelt Spithoven voor. Dit doet hij door zijn project met de 15 proeftuinen. "We gaan het afpellen: wat voor iemand is de respondent, hoe beleeft hij de buurt en de samenleving?"

'Het bestuur moet niet te snel chagrijnig worden dat de burgers niet willen'

De gemeenten moeten daarbij uit hun oude stand van 'elk gevoel van onveiligheid is problematisch', vindt Spithoven. Een bepaalde mate van beleefde onveiligheid kan juist aanzetten tot gezonde actie. Hij adviseert: laat oubollige verwachtingen varen ten opzichte van de sociale samenhang. We moeten niet meer uitgaan van *strong ties*, waarbij burens samen koffiedrinken, elkaar 's avonds de babyfoon overhandigen en de planten over en weer bewateren in de vakantie. In de steden zijn nu eenmaal veel meer *weak ties*, de buurten zijn er anoniemer en oppervlakkiger. De bewoners onderhouden hun contacten buiten de buurt en halen daar hun voldoening uit.

VERWACHTINGEN VAN BURGERS

Spithoven: "Het openbaar bestuur maakt een cruciale inschattingsfout van de verwachtingen van burgers, we zitten niet meer zo op elkaar te wachten. Mensen zien wel dezelfde problemen in hun omgeving en willen dat aanpakken. Maar: dat is tijdelijk, tot wanneer het probleem getackeld is." Verwacht dus niet dat buurtbewoners vriendjes met elkaar worden, benadrukt Spithoven. "Zet mensen in een gedeelde probleemdefinitie en laat ze daarin samenwerken. Burgers kunnen en doen al heel veel. Het bestuur moet daar realistisch naar kijken en niet te snel chagrijnig worden dat de burgers niet willen." <<

Secondant: Het CCV en veiligheidsbeleving

Meer weten over het verbeteren van de veiligheidsbeleving? Neem contact op met Sten Meijer, adviseur Overlast & Veiligheidsbeleving, via e-mail: sten.meijer@hetccv.nl, of telefoon (06) 13 304 813.